

ТӨРЭЭН ЧУРТТУН ДЕЛГЕМНЕРИНДЕ

ЛЕКТОРЛАРНЫҢ СЕМИНАРЫ

КУБЫШИНЕВ. (СЭТА). Анык лекторлардын анык болуп эркин бүтүшкөн семинары «Ленин—Коммунисттик партиянын үнөмдөлүчү» деп темага барган болду. Семинардын киржикчилери СЭКП ТБ-нин чынында Марксизм-Ленин

«В. И. ЛЕНИН БОЛГАШ СМОЛЕНСК КРАЙ»

СМОЛЕНСК. (СЭТА). «В. И. Ленин болгаш Смоленск край» деп ном делегациянын област библиотеканын аныктамасы. Иш-дегана номнар, брошюралар болгаш журналдар Улут Октябрьдин соода Смоленск губернияга чартылгандарга Коммунисттик партиянын болгаш Совет курулушун үнөмдөлгөнүнүн сагын салымчыларын

КАРЕЛИЯНЫҢ ХОСТАЛГАНЫНЫҢ БАЙЫРЛАРЫ

ПЕТРОВЗОВДСК. (СЭТА). Чөбү беш чыл мурунда Москва республикасынын байымын Петровзаводсктын хостаал Карелья фронтунун эр-малдырлыг шериглерине салып кылган.

Ол кайгамчык хунге хоорайнын аялчы чыныларын тураскал болгаш журналдар С. М. Киров аттыг шөлгө болган.

Дайым чымыларды Карелияга 84 суурун бүтүрүп келген болгаш 409-ту коозураган, когарал 20 миллиард рубль болган. Чүгө Коммунисттик партиянын болгаш Совет чактагы аялчы улут кичеинин болгаш сагын салымчыларын, совет улустарын анык-дүмдө дөм катыштырмалыгын ачында улус

ХОВУЛАРДА БОЛГАШ ШӨЛДЕРДЕ

ТАШКЕНТ. (СЭТА). Ташкенттин чогуна турар тускайык аял-агылар картофельдин өрте болгаш сорттарын алаан аларын массалык-биле агадан. Калинин болгаш Орджоникидзе райондарын чер аялчыларын баштайгы он-он муң тонна картофельди курунегө дүжээган.

СМОЛЕНСК. (СЭТА). Сиген кезилдеги агадан. Бо чылым ситенини үнүжүк, чакыны

ДЕЛГЕМНЕ АЖЫТТЫҢАҢ

ЯКУТСК. (СЭТА). Тыванын куруучуларынын аялчыларын делгемне Якутскинин

ЖУРНАЛДЫҢ ЭЭЛЧЕЛИГ ДУГААРЫ

СЭКП ТБ-нын «Партиянын аялчы» деп журналынын ээлчегин он үш дугаары парлаган үгөн. Журналда СЭКП ТБ-нын Плениумунун дугайында информатив диннадынын, «Коммунисттик болгаш аялчы партияларын делегей Чөвүлө хуралын түнөлдө дугайында СЭКП ТБ-нын Плениумунун 1969 чылынын 26-да хулаа алган докталарын парлаан.

Журналда дараада материалдарын берген: Коммунисттик болгаш аялчы партияларын делегей Чөвүлө хуралын дугайында Диннадынын, «Амгы үе-чаада империализмге үдүр демсиздик сорулгалары база коммунисттик

АНЫЯК ПОВАР

Каа-Хем районунун «Совет Тыва» совхозунун №2 хову-трактор аялчынын бригаданын комсомолчу аныктар бригадасы деп адын турар. Чүгө дөргө мыда аныктар колдаан. Чоока чедир өрөөнчү турган Ооржак Сарыг ол бригаданын повара турар. Столованын ишти кааган-аа арык-скалг, чечкенер столдар, оларар сайылар чыгыс аай кылдыган.

Ам бригаданы 35 киши бар, ситен кезилдеги агадөргө 60 киши чедир.

Мында кишини чаксаан калчар чегерип шыдаар селер-дөргө, ол боланмай-лаз: бригаданын кечигуверини дөм кезин херэжеп уругал болбай, оларын иштинден эки-тура-биле аялчылар дуулаакчылар тыгын бээр боор оң доор.

Онашкан аялчылар харымсалгалыг, чогуна элпиг-ээлдек, бодунун кылын турар аялчы бригаданын иштэ аялчы-херэ эки үр-түндөлдүг болуруна илг болуң деп ханы сетки-биле аялчылар поварын ховунун аялчыларын мактаар, үнөзээр апарган.

«Совет Тыва» совхозтог столаванында Лариса Анык база аны аялчылар турар. Ону суурун чоңу база мактаар. ЧУРУКТА: повар Ооржак Сарыг анык үзүндө.

А. КРИВОУЖИКИН. Авторунун фотосу.

Районда профивилдер организацияларынын активчилеринин, аял-агы болгаш албан организациялар улуттукчуларын, бухгалтерлеринин болгаш кассирлеринин семинарын чыл бүрдө доктал-мал эртирп келген. Профивилдер организацияларынын улуттукчуларын СЭКП райкомунга болту-биле болгаш чыгыс-чагыстап чалап келдирерин, эелчегин сорулгалар талашы-биле оларга сургалаларын болгаш даалгаларын бээрин чорудуп турган. Партия райкомунун организастыг аялчылар кидизинин аялчы-агычыллары профивилдер организацияларына баар, оларын аялчы-биле таныжар, аялчы хыялар болгаш хулаа бөсөдө кылар аргаларын элээн илелкейжи берген.

1968—1969 чылдарда районда 16 партия аге организацияларынын 7-ин боттарынын улуттукчуларын хаммаарышкан профивилдер организацияларынын аялчынын дугайында айттырларын партия хуралдарына чуугалашкан. Районда (парторганизация секретары эш Янда), киши эилелкейжи (Эш Беган). Мөрөн, Бай-Дар, Нарын (эштер Мижит-оол, Донгур, Дакаа) школаларында партия организациялары профивилдер партиянын улуттукчуларын аныктыган.

Районда партия организация хаммаарышкан айттырларын шиттирлерин болгаш хуралга чуугалашкан чүгө профивилдер организациянын дымчылар чорудуп, профивилдер организацияларын ролон бедилер, аялчы элелкейжилер дөм чогуру дөм чечен болгаш хулаа кертүп турган. Киши эилелкейжи партия организацияларын секретары эш Беган анык профивилдер комитетинин дарагы эш Бойдунга аныктыг амыл-ралчы сүмелерин тургучу бээр, шиттирлерин берге айттырларга дуза көргүзөр, аялчы калы планан чорударын чешип алган.

Даанкырган канчыл-да аялчынын, илангыла хей күш, үе херэгээр хей-ниги аялчынын кайы бирээни кылган, өскө бирээни утуп болбас. Хамык ужуз чүгө дөргө, канчыл-да аялчы харым-лазар, улуттук кылдыр даан-дырган, массалан болгаш кол-лективтен илелкейжилер бүүрелди берипкен кижилер

Спорт мурнакчыларына комсомолдун шаңналдары

Европанын, делегейин чемпионолорун, Олимпийин оюннары болгаш делегейин аялчы болгаш делегейин аялчы улут маргалдарына шугартуучу тура-сорукутун, шугартуучу, бижыг тургустун, спортчу бедик меркежидин бүүрелди көргүскөн дөм сураттыг болуп спортчуларын, тренерлерин Ленинин комсомолдун «Спортчу шыгалар» деп хулаа дөмдө-биле шаңналар дугайында ВЛКСМ ТБ-нын бюрору доктал үндүргөн.

Комсомолдун спортчу дөм шаңналарын ам 18 лауреат алган. Олар бөз-ла оң мурунда лауреаттар дег., бисте хуниверситетин спорт мадырлары. Ол хулаа дөмдө 1968 чылда тургустунган. Оларын киши бүүрү Советтер чуртунун спортун хогжурдери элээн аялчы улут-хуу-ну кириген.

Шаңнактанарын адаарга мындагы: шыгаларында делегей чемпионолары Нова Гаприданович (Тбилис), Борис Спасский (Москва област), Европанын, делегейин болгаш Олимпийин оюннары хей дакпыр чемпионолары тывадылар Михаил Воронин (Москва), Виктор Чукчаев (Львов), делегей рекордчулары, Олимпийин оюннары чемпионолары чык атлеттер Владимир Габушич (Сумы), Янис Лусис (Рига), Европанын, делегейин, Олимпийин оюннары хей дакпыр рекордчуу шиттиг Виктор Кузнецов (Москва), дошка мотоциклдин чыгымында делегейин хей дакпыр чемпиону Гандрахан

Ленинчи комсомолдун «Спортчу шыгалар» деп хулаа дөмдө-биле шаңнактанарын шугартуу ВЛКСМ ТБ-нын «Хулаа дөмдө-биле» кириген.

Совет спорттун мурнакчыларына хулаа дөм шаңналарын Куш-культура улут хулаа, Москвада В. И. Ленин аттыг Топ стадионга, август 9-та тыгыр.

(СЭТА).

ЫРАККИ ЧӨӨН ЧҮК —

ССРЗ-нин экономикалык улут району. Оң 6,2 миллион дөр-белчин километр девиаскээр Солуг Дөштүг океандыг Кыта-биле кызылгандарга чедир болгаш Якут Автономия Республиканын барын талакы кызылгандарын Окум океан эригтеринге чедир шөйлү чоруткан.

Болуун бойдус кураалы-ларын байлакчыларын талашы-биле Ыракки Чөөн чүк чуртта кол черлерин бирээни элээр турар. Якутиянын алмаздары болгаш Магаданын алдын байлакчы черлери бүгү делегейге суралгы. Ак-коргулчулун болгаш өскө-дөмдө металлдарын, хөмүр-лаштын, демир рудаларын болгаш туугу шытарын кураалылары эгээр тинмес

Революция мурунда Ыракки Чөөн чүктүн бойдус бай-лактын дагышкы капитал-терге хөддө берипкен турган. Балык тымыжы аялчынын хулаага кире берген, а алдын болгаш коргулчу-чын

ПРОФЭВИЛЕДЕРГЕ ПАРТИЙЖИ УДУРТУЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

дем, кадрлардан, оларын аялчыларын, сагын чова-гырындан болгаш хей-ниги-чындын дык хаммааржыр.

Бистин районда амыт үеде профивилдеринин 2 райком-нары, 24 месткомнары, 9 профбүктери бар. Профивилдер кечигуверин кире чогуу бүтү аялчыларын, албан хаакчыларын болгаш кол-хозчуларын 98 хуузу апаа хулаа туттунган. Партия организацияларынын улуттукчулары-биле районда профивилдер организациялары сан талашы-биле өзү, организастыгтуу бижыгы, партиянын берген даалгаларын төлөтпү күсү-дип турар профивилдер органи-зациялары болгаш активтер элээн аялчы.

Районда коммунист эш Артына улуттук турар профивилдер коллективинге социалист хулаагелерин, оң негел-дерин аялчы кылган, ону херек кырынга ботандырар дөм чогуу хемчеглерин чоруткан. Чарышты квартал санында түнөөри, оң тилек-чилерин шаңналар докталал чачыл апарган. Чижээ, бирги кварталда сазыг талашы-биле бирги черин аял-агы маг-анин, оң эрелекчини комму-нист эш Шойжун алган. Ону шилчир Кызыл туз, 50 рубль-биле шаңнаан.

1968 чылда Эраин райпоу республиканын херекчилер иштилелдеринин аразында социалист чарышкы кириш-кен, апаа бирги черин элел, шилчир чоруту Кызыл туз, 800 рубль-биле шаңнаткан. Бо чылым бирги кварталдык баа-ла эң дээрлерин бирээ-зинде санаттырп турар.

Бай-Дар школанын профивилдер организациянын (дара-гы эш Н. Чөкүм) докталал эртин турар хуралдарына өрөдөлгө болгаш кижизил-ге, амылчал-чуртталга, күш-ажылдын сагыла-чуртуну бижылаар дугайында айттырларын колдаан чуугалашкан. Оң культура-масса-дыг аялчылар комсомолу ке-

жэлери, урулар дыштаныл-ганы, ужуражымчыларын, пенсияже үдөмчилерин, мур-накчыларын сонугалын бе-дирерин, урун чүд аялчыны бодуну хулаага ал улуткан. Партия, профивилдер, адми-нистрация аялчы хулаа-зыг, сүмелг чорударын бот-андырган. Ол школа бүгү ач чоруткан хемчеглерин түн-нелинде өрөдөлгө, урун чүд-гө көргүзүлгө талашы-биле районда бирги чере чоруп турар.

Ыччалла-даа профивилдер организацияларынын хей тала-дыг аялчы экижидеринин аргаларын тывар, аялчыда четпестерин илерид болгаш чайладыр, шиттирлеттимзай айттырларже кичээниг са-лыр, орта партиянын улуттук-ганы ам-даа күштелдирер со-рулгалыг бис. Чамык партия аге организацияларынын профивилдер аге организацияларын аялчы улуттук турарында улут четпестер бар. Оң уламындан чамык профивилдер организацияларын боттарынын хулаагелерин, организастыг болгаш кижизилдичи аялчы-чорудулаанын мурта четпес күсүлүп турар.

Тулаа (парторганизация секретары эш Олду), «Чая-Орда», «Мөрөн» (эштер Соан, Олар) колхозтарда, Эраин школанын (эш Дажымак) партия аге организацияларын хаммаарышкан профивилдер аге организацияларын улуттук, оларын толарга сорулгаларже улаар, профивилдер аялчы-ларын дугайында үстүк чер-леринин үндүргөн шиттирле-ринин күсүлүлгө хулаа талашы-биле четпес аялчыла.

Күрүне албан черлеринин аялчыларын профивилдер райком (дарагы комму-нист эш Мамыр) четпес аялчы-лаан. Плениуму хулаагелер чыгыс. Аялчы планы чөк. Президиумга кол эвес, үрмөк

ӨҢНҮК

Ленинчи юбилейге болгаш Совет Тыванын 25 чыл оон-га тураскалган социалист чарыш республиканын ном садимын аялчыларын аразында калбарган беш чылдын дөртүк чымынын бирги кварталын түнөлдө дугайында Кызыл хоорайда «Өң-нүк» магазин чарыштын му-нуку олурунда. Чарыштын негелдеринин күсүлүлгө дөм коллектив (директору М. А. Казанцева) чүткүлдү аялчы-лап турар. Май айын бараан саарылганын планын ол 1968 хуу күсүлгөн. Магази-нин дөрт аялчы сабырлары ай, квартал санынч планын оналгаларын докталал күс-сепин келген. Олардан чечен чогаал номнары садыр сабыр план баувар 3500 муң рубль-дин номун садыр турган, 3846 муң рубльдин номнары садылаан. Номнары чыгы-дыла-биле садыр сабыр ай планын 111 хуу күсүлгөн, бедик түнөлдү чедип алган Ында аялчылар турар сады-жылдарын күш-ажычы үдү-зүг.

Бо коллективтин мурнакчы-ны Паджиди Павлова Гау-хенко онашкан аялчыга ак-сеткилдиг, хей-нигинин аялчыга илелкейлиг.

Хей-ниги ном таракчы-ларын — сазымчыларын кол дуулаакчыларын. Аял-агы, бүүдүргө, албан черлеринде хей-нигинин ном таракчы-чыларын чон ортузунга ном пропагандаларыга илелкей-лиг кириги, саарыла планын күсүлгө үдү-зүгү кирип турар.

С. ТАМЧАП.

айтырлар чуугалашып тур-ган. Оң түнөлдө ол рай-комга чыгыркан профивил-дег организацияларын дык четпес аялчылар турар.

Чамык черлерде профивилдер организацияларын аялчы-чорудулаанын сети-най, турарын база бир чылдагыны болгаш албан органи-зация болгаш аял-агы улуттукчуларын чамыктыр профивилдер организация-ларын аялчыга дуза че-дирбей, деткейин келгенин-де. Чижээ, Ленин аттыг кол-хозта партбюро кечигувер эш Найдынын, партбюро болгаш местком кечигувер эш Дала-дын профивилдер шугу-би-ле чорудуп турар хемчеглерге

көп киржири-биле чалаарга, «чайымыс чок, оон өскө чууга аялчылармыс хей» деп чылда-гааннаш келбейн баар.

Чамык улуттукчулар күш-ажыл хоойлаарын каржы-биле калжыды, профивилдер органи-зациялар-биле дугуруш-тайн, оларын киржилгенин болгаш чөмшөрленин албайн тургаш, аялчы кижилер үн-дүрер фактыларын бодурун турган.

Партия болгаш профивилдер организацияларын социалист чарыштын, оң дээн хеири коммунисттик күш-ажыл дээн шимчээшкенин четпес улут-кан. Калык камгалалын, культураны, чырдымчыны-н болгаш улус өрөдөлгөни

шугуmundа коммунисттик күш-ажыл дээн шимчээшкенин калбарган. Ол шимчээшкенин хулаагелеринде коммунисттерин, комсомолчуларын болгаш профивилдер кечигу-веринин саны дык элээр бооп турар.

Профорганизациялар күш-ажылдын бүүдүрүчүлүгүн, ону организацияларын бедилер, бүү-дүрер пролусиянын шына-рын экижидер, бот-үзөни чин-гедир, мурнакчы дуржулаан болгаш чогадыкчы чорутку непердир болгаш калбаргы херекке чогуу турушту элээр ужурут.

Н. ЧАМЗЫРЫН.

СЭКП-нин Эраин райкомунун секретары.

Орбодуч пест-тавы фабрикасы областа мурнакчы бүүдүрүлгелерин бирээни. Чая-Орда аялчыларын түнөлдө, ылаа муң-амадыг бүүдүрүчүлүг бээр.

Чехословакия бүүдүрүчүлүг, төгөр-иктей арымыр бедик бүүдүрүчүлүг маши-наларын чоокта чаа аргыла цегинде тур-

гускап. Оларын бо чурукта көргүскөн. Бо чуруктун муруну олурунда, ол машина-ларын эң баштай шиттигден алганарын бирээни, аргычы Е. И. Танычева.

И. РАБИНОВИЧНИНГ ФОТОСУ.

(СЭТА-нын фотохроникасы).

ИЕ ЧҮРЭЭ

Ие чүрээ — өртемчейин чүктөп чоруту. Илгичерин согуу-биле чөмчөп чоруту. Чуртталгага салым-чөлдү чыгаттыган Шупту кижи чүктөрүн иланген денеп алыр. Ол чүктө, не чүрээ, ол дег уял, ол дег эргим, Отуг чаага төлү дөштүн ол дег динч чүгө бар бе? Ие чүрээ — өөрүшкүчү, муңгаралдык чалымнары Илгич саван, чигир чыгган ары ышкан, мөөнөп чоруту. Базар черге, ужуз дөргө, эштер суга төлү дөштүн Базым саван сагын човап, хойну бодап чурттал чоруту. Аялчыда үдөп тура: «Көжө бол дөшт өргөдөй, Ажык орук — өөрөндө «Кызыл көр» дөшт ошкай соп каар. Дыштаныр дөшт ырак черге элтарарда «Мөндү чөр» дөшт.

Тыныжыннн эини-биле мага-ботту чыдып чоруту. Чырык черге аял-төдөр менди-чаага өссүндөр дөшт, Чыргал, тайбыл, хостагага кезээде-де чурттаан дөшт, Дайым өртүр болгубас дөшт өжүр бавып, Дайызырак оруктарын дугай туруп, Илгич чүрээ ушта соккан, хан — туз кылып, Ие адым келер өйгө содул турар. Ыччагагыштын не чүрээ өртемчей деп билгиртис, Ырларымыс мадыры деп чоругарынып адаарымыс Алыс шынын чыгө сөгдөз содултуммас ужуру ол, Амдырал чечеткер — урутар дөшт Дарымысты шыгытайн, хылымыс холдан салбайн, Дайымч бооп сырты турган, күчү мөөндөз херээви ол!

БИСТИҢ СОВЕТ

газ Берингово далайлан Ан-тарктика чедир илелкейлиг балыкташкыч шилчөөн бис. Балыктарын чаа хевирлерин тузуп, тывар арзын амыт үе-нин суднолары берип турар.

Илгичи Эмилдин арга-мыш кураалыларын шугуң бир кезин Ыракки Чөөн чүккө оонажыр. Пеш, дүб, аял, аял, Амур бардык чергелгилыштарын ыдыл үнелгил ро-роллаларын тузуга херэг-ээр ылаан ол берип турар. Мышты сайырады аялчалы-ларын болгаш цelloло-за-сазынын каш-даа улут комбинаттарын Ыракки Чөөн чүктө тургускан.

Ыракки Чөөн чүктүн үлөт-пүрүчү өскө-дөм адырларын — нефть, газ, машина тузуушун үлөтпүрү база хогжук турар. Нефть тымыжын каш-даа улут черлери аялчыттан бол-гаш тургустунган, Сахалин Ыракки Чөөн чүктүн нефть

баазам апарган. Сахалиннин нефтин бедик шылары-биле онзаланып турар. Дайын-чылдарында Сахалин ортулук — Комсомольск аразын нефть дамчыдылаанын шугуңун шөгөн. Комсомольскинин ча-нында нефть сайырады аял-дап кылыр заводту-лаа тур-гускан.

Химия үлөтпүрү хогжуде-ринин болгаш хоорайларын газчыларын перспективала-рын аялчан газтын хей ку-лаавыларын каш чыл мурун-да Якутидан илередип тыш-кан.

Ыракки Чөөн чүктө күчү-лүг машина тузуушун бааза-зын тургускан. Владивостокта «Дальзаводтун», Комсомоль-скиде «Амурлитмаш» завод-тун, Биробиджанда «Дальсель-хозмаш» заводтун, Хабаровски-де «Энергомаш», «Дальзавод» болгаш «Амуробель» завод-тарын продукцияны чүгө

Совет Эвилеленилэ эвес, харын дагышкыла бөзүн калбак су-рагыл. Комсомольскиде ме-таллургиянын «Амурсталь» за-вод ол улут бүүдүрүлгелерин металл-биле хандырып турар.

ЫРАККИ ЧӨӨН ЧҮКТҮҢ экономикасына көдө аял-агы чууга ужуз-хулаалг апарган. Оң кол адыры — со-ны, ристи тарып өстүрер, илг аялчы, аң өстүрер аял-агы, өдүк тымыжы, аң болуу үнүштерин чымыр болуу. Ын-дыг үнүштерге жеңилең ли-монник, аллеуерокок болгаш оон-да өскөлөр хаммааржыр.

Совет үеде, ылангыла дайын соонгагы үеде, культуранын, өрөдөлгөни, эртемнин бол-гаш урун чүүлүн талашыга хей чүүлөр кылдыган. ССРЗ-нин Эртемнер академиянын Сибирь салыбарын салыбарын Владивостокта болгаш Якутскиге тургускап, олар адырларын он-он өртөм-шин

ГИДРОЛОГИЯ АЛБАНЫ

Гидрометеорология дээрэ сүт болгон агаарын шинчилеп өрөөнү эртем. Чылдың, харын-аа бир хонуктуу бешин кайы-аа үзүшдө бодуштуу агаар, сүт дөн ышкыш факторларын өрөөннү турган, оларын каныг аныктыг турарын, чоокку уелдерде канчаар өскөрүлүн билеп алыры улуус ажыл-агыйнын адырларын, ылангыч мал болгон чер ажылы хөгжүлүшүгү улуу ужуруу алыг. Он-он, чус-чус чылдарда чылдың келген материалларын анализтеп, шүүшү түрүп көрүп турган, келер үеде агаар-бодуштуу байдалы каныг болурун баш ууру билеп алыр арганы метеорологиянын материалдары берип турар.

Бистин республикамыска агаар-бодуштуу шинчилеп ажыл 1926 чылда эгелээ. Бичан Кызылга Улут-Хемнин денедин хемчээр пункт ачылдып турган. А 1944 чылда тускай станцияны туткан соонда, бо ажыл элден делгереңей хемчээли алган. Аныг үеде бисте 10 гидрометеорология станциясы, сүт денедин хемчээр 19 пункт болгон 7 агаар

станциясы ачылдып турар. Колхозтарда болгон хөгжүлүшүгү аныг хемчээрлери аныг чөйрөнүн саны он ашкан. Он станциялар-хамарышкан делгереңини микроклимат дөң хайгаарал, кезде ажыл-агыйнын элчегелиг ажыларын чорудар хуузаларын толорулуп берип турар.

Тыванын улус ажыл-агыйнын бүгү адырларын шалкын хөгжүлүшүгү бодуш шинчилелинн ажылы күшүлдерин негел келген. Иччанга 1968 чылда гидрология, аэрология станцияларын каткыштырган авиал ужуруу-аа болгон гидрометеорология албанын тургускан.

Иччангажок чуртталга бажынарынын чедиппезинден база өскө-аа чамдык чүдүлдерин чедиппезинден көрдүгөн штат ам-аа бүгү четчелетинмиз. Илангыч тускай эртемнүгү тыва кадрларын бисте чок болуп турары кончугу комундамыг. Бо чылдын школа зооскан аныктыгын бодуш шинчилеп талазы-биле тускай өрөөндөгү черлеринге кидерип кончуг күзүр бис. Илангыч кижилер бар болза, олар

нык дээл өрөөндөгү черлеринге кидерип алырына бүтү талазы-биле дуулаар бис. Владивостокта, Одессада, Ленинградта, Иркутскиде дээл, Москва, Ташкент, Түрксө, Харьков хоорайларда ортумак өрөөндөгү черлерини кайызын-аа шинчилеп ап болур.

Аныктыгын сонугураган бидерин-биле гидрометеорология албанынын каныг ажыларын боттандырып турарын кыскамы-биле тайылбырлап көрөдү.

Агаарнын байдалы ааарта аам чоокку үеде, бир ай бурунгаар-аа каныг болурун хунуң-не радиола чарлап, дымнады бээр болбай. Он дымнадыны белеткеп турар кижилер гидрометеорология эртемнүгү соок, чамас, шуугурагын-аа болза бир хонуктуу дургуунада сес катап чер кырында болгон иштинде, база сүтүл тургууш каан херекселерин кынал көрүп турар. Агаарнын температурасы, бажыныкын, шыгы, хаттын күжү, улангычмын, чер кырында болгон иштинде сугурагын денелди, хун херекселерин күжү даш он-аа өскө чүл-

лер кажан, кайы үеде каныг турганын олар демгелеп алган, эркен чылда, оон мурунда чылдарда каныг турганын-биле шүүшүлөрүр. Кайы-бир район-биле чоок-кавы черлерде байдал каныгыл дээр-аа база-аа өрөөннү көр. Бо бүгү түнүп көргөш, агаарнын келер үедеги байдалын тодаратып турар.

Агаарнын үстүкү каттарын аэрологтар шинчилеп турар. Хонукта дөрт уда тускай прибору кошкан шарларны салып үндүр. 80—100 минута хире болгонда олар 42 км чедир белки үнө бээр. Ол арамында хаттын күжүн, улангычмын болгон өскө-аа чүдүлдер үстүкү катта каныгыл дээрин тодаратып турар.

Тыванын улус, биче хемчөөринде гидрологтар ачылдып турар. Илангыч улус чуртта-байн турар тайга хемчөөринде бешин сүт хемчээр постулар тургустунган. Бо болгон өскө-аа адырларын дымнаткан мелелеринден республикада агаар-бодуштуу нинити байдалы тодаратып турар.

В. СЕГИРЕВ,
станциянын директору.

Спорт

ФУТБОЛ

«Динамо» командасы тиилээн

Бүт бөмбүүтү талазы-биле Кызыл хоорайнын бирги чери даш маргылдаа доозулган. Орта «Динамо» командасы өк ойлаш тилекти болгон. Оларга шилчип чорутуу кубокту тывыскаан база I чергенди диплому-биле шааннаан. Ийги черин «Луч» (педиститут), үшкүзүн «Армейжи» (II шериг кезээ) командалары тус-тузунда алгылаан.

Бүт бөмбүүтүн талазы-биле 1969 чылда республиканын бирги чери даш маргылдааа киржир эргеп «Динамо» (ИХМ), «Луч» (педиститут) «Саян» (Кызылдын №3 АТБ), «Армейжи» (II шериг кезээ) командалары чаалат алган.

М. ГАМИДОВ.

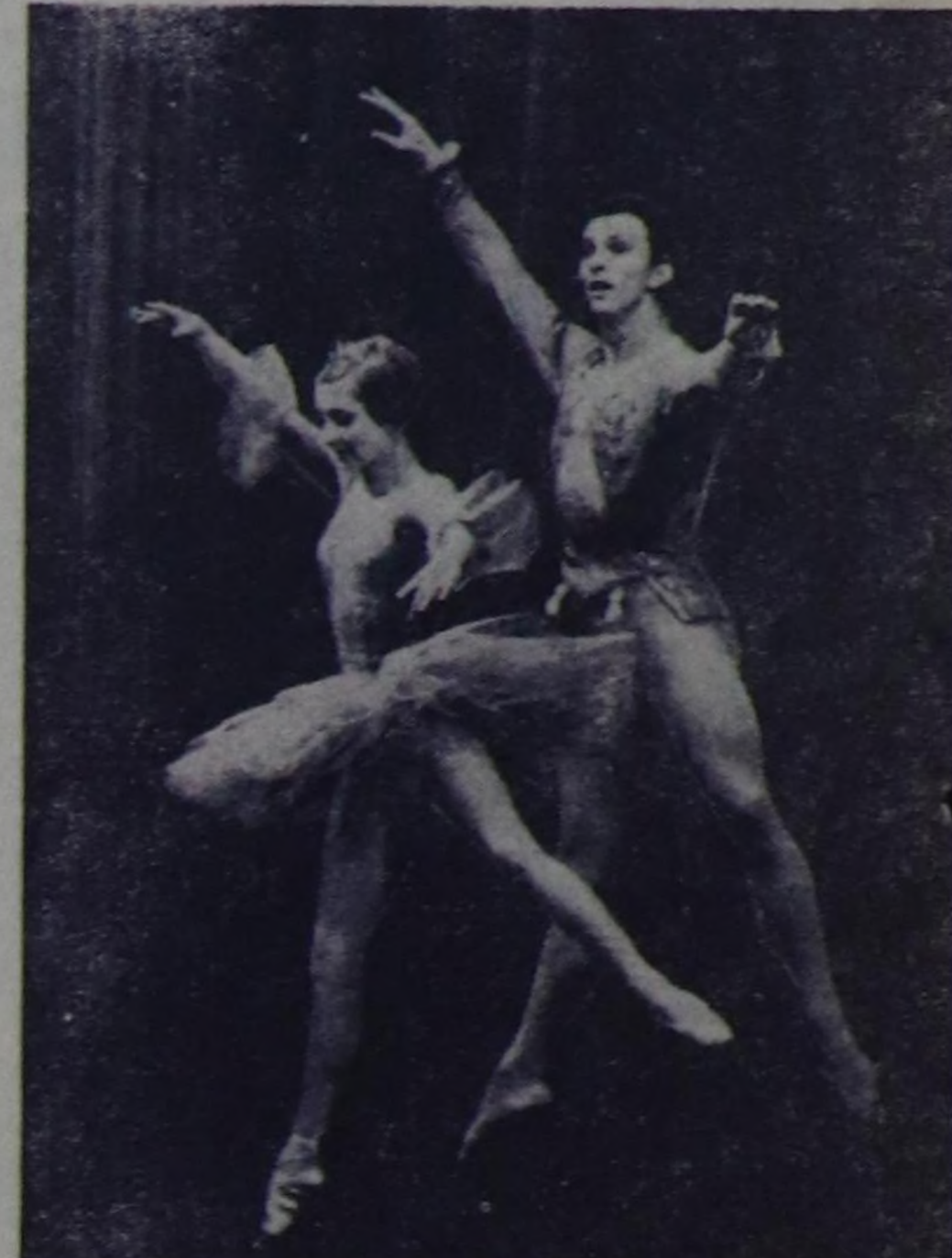

Делегейинч балет артистеринч Москвага чоокта чаа болуп эрткен конкурсузунга 20 чурттардан 100 хире кижжи киришкен. Олар ачаа боттарынын уран мергежилерин көрсүскеннер.

Конкурсуң бөлүк киржикчилери (солгай толодон) Майя Селим (КАР), Сидзүз Аояки (Япония), Линда Финхольт (АКШ), Людмила Семенова (СССР), Маршис Андохаз (АКШ) болгон Мервот эль Набарау (КАР) олар Улуг театр чакында (үстүндө чуркунда).

Адамы чуркунда: балет артистеринч делегей конкурсузунга Наталия Большакова биле Вадим Гуляев (Совет Эмелели) киржип турары.

В. ЕГОРОВТУН фотолары. (ССТА-нын фоточромиказы).

КЕШТИҢ ХАЛДАВЫРЛЫГ ААРЫЫ—КОДУРҢУ ЧОК КЫЛЫЫ

Республиканын колхозтарынын, совхозтарынын тускай эртемнелерини, ылангыч ветеринары аныктыгларын чугула соругаан болза ажыл-агыйларда сөөлүгү каш чылдарда тыптып турар малдын халдавырлыг куру аарыгларыга уду демиселди күнтелирери болур.

Хой малдын баш саны чыл бүрүдө көвүлүп турар болза, сөөлүгү 10—15 чылдарда куру барык он катан кызырылган. 1952—1954 чылдарда шыр болгон баш малда куру чок ажыл-агый республикага чок турган. Аныг үеде Чөөн-Хемчик, Тес-Хем, Эрзин болгон Улут-Хем районнарын ажыл-агыйларын чүдө чамык колданырында куру аарыг бар. Он өскө районнарын малында куру каубестең. Илңкү болза-аа, ол районнарын денгезеринге-аа аарыг мон соңгаар ты-вылас деп шууг чугаалат болбас.

Чыл бүрүдө республикага миллион ажыг баш шыр мал. 160 муң баш мынчыг болза мал бо аарыгта уду баш бурунгаар алы хемчегерге кирип турар. Ол хемчегерин чорударыга материал-аа, күш-ажыл-аа талазы-биле хой чарыгдал унуу турар. Чижек-биле 200 тонна ажыг тонуа креолон, 50 тонна ажыг тес-сөөкхорон куруга уду чуудалга кирип турар. Чуудал дээрке куруга уду кол хемчег болур.

Бодурун сеп кырынын, кеш алдынын болгон кештин деп үш яны ылаар. Республикада куру малдыг ажыл-агыйларын хой нуруунада кеш кырынын кижилер куруу негелерин. Бо хемчег-биле аарып эрттип турар үеде мал арып, баксыраар, дүтү дүжүп тазарар, анык малдарын өзүлдөзү куулаар, оон улам-ынан өскө халдавырлыг аарыгларын аарычыл, чамык таварылгаларда өлүр-аа болур.

Баш бурунгаар ааа чогуру, эртем талазы-биле сайыраткан диниетин эмелдер мал-

зы экиртип, харын куруну ууткаа-аа турар болбай. Ол эмерин хергелеп турар үеде аарыгта уду хемчегерин шын ажылаары чугула. Илңкү түрүдө республиканын чамык ажыл-агый удурутулар болгон мал ажылынын тускай эртемнелери бо ажылды херекке албайн баар таварылгалар бар. «Большевик», «Торгалыг», «Тес-Хем», «Чыраа-Бажы», «Уш-ажылыг хостуу» совхозтар, Улут-Хемде «Х Улут хурал», Эрзинин Ленин атыг, «Мерен» колхозтары сөөлүгү каш чылдарын дургуунада куруга уду демиселди кошкып чорудуп, чыл бүрүдө малы курулаар чоруга таварып турар. Бодурун үзүлбөс чоругу чүлө дөң, ол аарыгта уду демисел чорударынын сазырын салып күтсөйин турарын түнелди болур.

«Уш-ажылыг хостуу» совхозтун бүт малын чуугура 5 банна херек турга, чүлө чамык банна бар. Директор эш Гаврилов, районун кезде ажыл-агый бодурудге эргелелин кол мал эмчиси эш Харитоновтан куруну кажан ууткаар силер? деп айтырыгын салып өй келген боор.

Сазыр баугаар алырга, «Тес-Хем» совхозка үштен өзөш өзөс банна турар ужуруг. Совхоз бо талазы-биле чогуру хемчег албайн келген. Эрткен чылдын совхозка ажылдап турган уду мал эмчиси эш Увангур хойну чазы, күзүн ийн катан чуур ужуруг турга, күсүк чууданы чоруппаанын түнелдиге, эркен кымын Берт-Иг салбарга элөөн хой колданыр курулаан. Байдал ыныг турга, районун кезде ажыл-агый бодурудге эргелелинн талазында каныг-аа хемчег албайн, өлгө-чир эркен.

Өвүрүн «Торгалыг» совхозунун Чоаа бригадасыга эркен кымын 6 козан хой колданыр турга, совхоз директор эш С. Селен, зоотехник эш Ак-оол, мал эмчиси эш О. Хуна олар куру-биле демиселди чорударынын улуу, «ко-лурну малчынар боттары

тып алган, оларын буруу» дээш, малчынарыга шамнал турган чүл бар. Улут-Хемде «Х Улут хурал» колхозка 5 банна турар ужуруг түрүдө, ам чүлө 2 банна санаттын иштинде, база сүтүл тургууш каан херекселерин кынал көрүп турар. Агаарнын температурасы, бажыныкын, шыгы, хаттын күжү, улангычмын, чер кырында болгон иштинде сугурагын денелди, хун херекселерин күжү даш он-аа өскө чүл-

улу амытыг. 1968 чылда «УТКА» 25 чылды совхозка тургунган банна анык шынарлыг болуп турар. Ааа бир шак иштинде 400—500 баш шыр малды, аны 80—100 баш бода малды анык шынарлыг чур эртерип турар.

Чуудал дугайында сазырын шыгыны сагымышкан, креолон, тескөөлорон элдерини уузуу база элдерини температурасын, чууданы эртерип үе-шагын шын кылыр болгон малды элдеринде тууар шак-минутагын сагыры эргежок чуудал. Чал-ааже уеринин мурунда ийн катан, кышталарга кечерини мурунда бир катан чууданы чорудар. Мал кажалаарын деинфеншлери алган.

Чүлө иштинин малын чууру-биле кызыгаралмай, кижилерин хууда малын базз чуур ужуруг. Иччанга болза ол демиселерге куру мал турбас болур.

Мал эмчилеринч чөпсээрди чокка ажыл-агыйнын иштинде малды бир кодалан өскө кодалан сайтар, олар-белкирин холуштурар чорукту шууг болдурбас.

Аныг үеде колхозтарда, совхозтарда хой кыргыздыг массалыг апарган. Он соонда чуудал эгелер. Иччанга чууданы кыска хуусаада, анык шынарлыг эртерип даш ааа херекселерин бүтү херекселерин болгон эмерини белеткеп алыры, банналарын аштан арылаар, сүт чылдар уду дескөөлорон, оттулар ылышты белеткеп, киж күжүн четчелеп алыры, ажылы чорударынын графини тургууш эргежок чуудал.

Устүндө айткан хемчегерини ап турар, ам бар турар куруну 1969 чылда чок кылырынын аргазы бисте бар.

Д. КОЛЕСНИКОВ,
республиканын кезде ажыл-агый министрствозунун кол мал эмчиси.

О. МААДЫР,
республиканын ветеринары полилинказынын директору.

Бөрү-биле демисел

Никитин малынч хоралыг ол ышкып күрүшкүн аң-байлаан хоралыг турар бөрү-биле демисел бүтү-иштинин херге. «Тере-Хел» колхозтун хостун ачымын 63 харын Иван Середжир бөрү-биле демиселди кошкып турар. Оон харын чал-аа өскө. Иччанга-аа ол дургууламыг ачы болуру чугула.

И. Середжир бодурун ачы мергежил анык өскөтө дамтыгы, оларын бөрү-биле демиселде орнаастан турар.

М. КАЗАК-ОЛ тоокта чаа Эрзин деп черге бөрү таш көрүп маан, истеп турган уду бөрүгү боолан каан. М. КАЗАК-ОЛ бөрү дугаары олзаа-аа дымнаа.

Г. ХАВАА.

Июль айда болур кинолар

Ада-чурттуу Улуг дайын төгөн соонда, солдаттар боттарынын төрөз херге — аал-оралыгче чамы эгелээ. Серафим Фроловтун баар чери чок болгон. Ол бичиенде ада-пезинде, төрөлери-ден чарылган, уруулар бажыныг өскөн, дайыгче чорудурун мурунда чер болганга-аа ачылдып чорган. Фролов фронтта барган, эрес-мадырлык чорукту кылган. Оон мадырлык чоругу, ат-сугаа бүтү куртка билдинип апарган. Хей санын чагааларын алгылаан, чагааларынын аранында ырыкы Елксинде туртап турар тавыкка урууну чагаан база бар болган. Ол уруу фото-чурун баш чорудуу турган. Иччанга дайын соонда Серафим ол урууга чөдө берген.

Иччанга-аа оолдун идегелди, аас-кежиги оон болон, күзеп чоранын ышкыш өзөс болгон. Настянын ынак хушугу фронтта өлгөн. Иччанга дайын урууну чурган чорукту кылган таварылгаларын, сатыш-сеткилди куудардыккан.

Уруг Фроловтун өөрүшкү, байыраг чок уткуп алаа-аа, ол бодуңу амыкшан уруунда мрал чоругу хон чок болгондан сугаа чуртап, ачылдыр-биле артып калыр. Настянын чурган өшкөн оон кысып апар бар мек, оон-биле аас-кежиге.

Өөрүшкүн келер боор дээрине Серафим бөрүрүп турар. Иччанга-аа ол арамында Серафим Фролов ынак-бүрү ужурааларга, бергелерге, сатыш-сеткилдин ундаралыкына таварылаар, алааа фронтта өлгөн, уш уруугу Марья уруулары-биле каа ааа таарымына бээр. Бааа катан амыкшалдыг үскүлө-жишкенин, чаа аас-кежиге.

Бо үстүндө бодушкун дугайын «Мосфильм» киностудиянын бодурун үндүргөн «Серафим Фроловтун ынакшыл» деп кинода тодартай көрүзүп турар.

Крым, 1942 чыл. Бөлүк совет десантыларын дагларда халдип, дайын-биле демисел-жиш чурат партизанынча парашюттук отап балдыр ужуруг. Иччанга-аа мында партизанын олары келдиргеге меге, черде өлүкчүл эр эс, баш уду шыгыны белеткедип чоруккан дайын олары малап турар дээр-аа ужудукчу-аа, десантыларын кайызын-аа билбей турар.

Оон түнелдиге каныг доңкуз-сегриш амыкшын болур. Десантыларын барк-ла шуугуу өлүртүп каар, чүлө каш кижжи артар. Капитан Митунко баштаан артык каш кижжи дайындыг дээрин автор көргүзгөн бо даан.

дм мадырлык демиселди база катан эгелер.

Бо бодушкуну көргүскөн кинолун адм — «Мулдан чамгыс буураа». Ада-чурттуу дайыннын үзүшдө бистин шерт-аарынын эрес-мадырлык демиселди бо кинода көргүскөн. Оун Одессанын киностудиясы бодурун үндүргөн.

XIX вектин төңчүлүдө Францияда Россияга элчелет француз ак ролядын кай-чамык ууш, солун төөгүзүн дугайын «Таджикфильм» студиянын бодурун үндүргөн «Ак роля» деп кино тодур турар.

Ак ролядын каш-каш кижилерин, салгалын дымчип эртин келген, ону дилеп турар солун.

«Доктор Абетин» шенелдөө кинолу Кевтин киностудиясы А. Насибовтун «Сарым чоктар» деп романын ыныг дайыннын чылдарында фашистерге уду эрес-мадырлык демисел дугайын бо кинода көргүзүп, ону ол эрестип, мадырлык демиселдерге турсакаткан. Эртем талазы-биле амыкшын-кымын дайын кымырын оралдажып турар кижилерин холуңга-кирер болза, кайы хире айымдыгы дээрин автор көргүзгөн бо даан.

Свердловскийн киностудиянын бодурун үндүргөн «Сөөлүгү чурукун» деп кинода бодушкун хаммагы дайыннын үзүшдө Бурятияга бодун турган.

Айттыг кымыл шериглерин отряди моол кызыгарда ах дээрбешилерге уду тургууш турар боттарынын өөрүгө дуураалыгы-биле чоруптар.

Дүң бар чыткан, бир черге доктап дымтаны бээр арамында отряд командир бодурун оралдажып Абайга келген, отрядка бир чурт кижжи келген барган, Кяхтуге байр дот берген деп чугаалан. Шинида Абай ол черде ырак эвеске өскөн болгон, орук-таркын кончуг ийн билдир. Отрядка келген кижинин кешир байдалын айттыган, ах оорлар талазы-биле сугурагын Тарбу деп кижиди дээрин оон мегелеленин билдир калган.

Абай ол дораян дувурезин үндүрүпкен. Иччанга-аа оодалаан, ошкарин каан аштарын ол кончуг оор сүрүп алган чорукун болгон. Отряд ах-хөл чок болгонда, Кяхтуга айткан хуусаада чедип шыдаас апарган. Абай аштар тыварын дораян-биле шилдиреп алган. Бодуңу кымыл-шеригин хевин ужулгап, бурят тон кедип алган, аштар-аа мунар-аштар белеткеп турар бар Тамзанын аалыгче чоруптар.

Абай бодурун эрес-дилдин, кажар чорун көргүзүп турган, аштарын тыттар. Сегриш амыкшынга элүргөн аштар хөөрүктөп, кымыл шеригжилер Кяхтуге чоруптар.

Редактор К. Н. ДНПГА.

Кино

ИЮЛЬ 2-ДЕ

«НАБЫРАЛ»: «Кырган чераханым» капитаны» 10, 12, 2. «Дан хаяаында ужуражылга» 4, 5, 45, 7, 30, 9, 15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ак-көк музгудурун капитаны» 10, 12, 2. «Чус бирги сенатор» 4, 5, 40, 7, 20, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Демир агым» 3, «Кула хунууде» 5, 7. «Аф-риканый агым», «Кула хунууде» 9 шактарда.

Солун неделяда алды катан үнер

«Енисейнин эрteni»

В. ВОЛЧЕНКОНУН чуруу.

редакциянын
адреси:

Кызыл, Шетинки—Кравченко куудуу, бажы № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редактору 24-63, редакторун оралкачыларын болгон пропаганда кидизинин 35-24, харысалагы секретарынын 23-35, партийга амыдырал кидизинин 23-54, култура кидизинин 37-13, кезде ажыл-агый кидизинин 21-47, уелетур кидизинин 22-64, чаага база совет тургууш кидизинин 21-27, информация кидизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбей бааза 32-75 телефонго болгар.

Тыва АССР-ин Министрлер Чогуудинин чамында паралаг эргелелин типографиясы, (Кызыл, Шетинки—Кравченко куудуу, 1).

ТС-00577.